

Helse- og omsorgsdepartementet
Deres ref.: 22/992

Oslo 12.04.2022

Våre ref.:

Generalsekretær Anne Elisabeth Eriksrud. Telefon: 920 68 633. E-post: anne.elisabeth.eriksrud@naaf.no

Politisk rådgiver Una Pasovic. Telefon: 481 93 927. E-post: una.pasovic@naaf.no

INNSPILL TIL FOLKEHELSEMEDLINGEN 2023

Norges Astma- og Allergiforbund (NAAF) oversender med dette våre innspill til neste folkehelsemelding.

NAAF arbeider for å bremse den økende utviklingen av astma, allergi og overfølsomhetssykdommer, og for at de som har sykdommene skal kunne leve best mulig med dem. I dag teller vi ca. 14.000 medlemmer, og representerer en pasientgruppe på 1,5 millioner nordmenn. Den økende tendensen av astma og allergi er ikke bare et helseproblem, men også et samfunnsproblem. Derfor arbeider NAAF på flere plattformer for å øke kunnskapsnivået i befolkningen, fremme forskning og påvirke til samfunnsendring, blant annet gjennom statlige- og kommunale prosjekter, den nordiske merkeordningen Asthma Allergy Nordic (AAN), pollenvarslingstjenesten, en nasjonal rådgivningstjeneste og utvikling av helseprosjekter og forskning.

Til den kommende folkehelsemeldingen har NAAF innspill på følgende temaer:

- Pasientorganisasjonene som en del av folkehelsearbeidet
- Utjevning av sosiale helseforskjeller blant personer med astma, allergi og eksem
- Forebygging og reduksjon av astma og allergi i samfunnet
- Likeverdige helsetjenester i hele landet
- En restriktiv tobakkspolitikk
- Barn og unges fysiske innemiljø
- Renere luft i de store byene

Under hvert tema følger en spesifisering av NAAF sitt innspill.

For ytterligere informasjon eller spørsmål, vennligst ta kontakt med våre referanser.

Vennlig hilsen
Norges Astma – og Allergiforbund

Anne Elisabeth Eriksrud /s/
Generalsekretær

Una Pasovic /s/
Politisk rådgiver

Pasientorganisasjonene som en del av folkehelsearbeidet

Takket være viktige tiltak for god folkehelse og bedre behandlingstilbud lever vi lengre enn noen gang før, men dette betyr også at de som er kronisk syke, lever lenger med sykdommen sin. Da holder det ikke å kun behandle, vi må også legge til rette for likepersonsarbeid og mestring.

Å leve med en kronisk sykdom kan være belastende, både fysisk og psykisk. Med svingningene noen kroniske sykdommer medfører, er det ikke alltid lett å opprettholde livslyst og glede i hverdagen. Mange opplever det å få en kronisk sykdom som både ensomt og frihetsberøvende.

Norske pasientorganisasjoner, som NAAF, har stor kompetanse på hvordan man skal møte disse utfordringene. Vi vet at kunnskap om hvordan leve *med* sykdommen er nøkkelen for et godt liv. Likepersonsarbeidet i pasientorganisasjonene har skapt en arena for erfaringsutveksling, læring og mestring, og har dermed vært en viktig brikke i mange kronikeres vei til økt livskvalitet.

Den kompetansen pasientorganisasjonene sitter på, samt de mange årene med erfaringer fra likepersonsarbeid i organisasjonene, vil kunne være en viktig brikke i avlastningen av helsetjenester i framtiden. Ved å legge til rette for tettere samarbeid mellom det offentlige og pasientorganisasjonene, vil man kunne etablere et fundament for økt kunnskap, aktivitet og mestring hos pasientene.

NAAF foreslår følgende tiltak til folkehelsemeldingen:

- At det legges til rette for at pasientorganisasjonenes kompetanse og erfaringer innen likepersonsarbeid blir en integrert del av det offentliges helsefremmende arbeid, for på sikt å styrke det helhetlige helsetilbudet, samt avlaste dagens helsetjenester.

Utjevning av sosiale helseforskjeller blant personer med astma, allergi og eksem

For å fremme den norske folkehelsen må vi også utjevne sosiale helseforskjeller. Det er ingen hemmelighet at ressursvake grupper er taperne i det norske helsesystemet, har statistisk sett generelt dårligere helse og er oftere kronisk syke.

Det er tydelig bevist – noe som også nevnes i Helsedirektoratets innspill til ny folkehelsemelding – at kroniske plager som astma, allergi og eksem er sosialt skjevfordelt, og særlig blant barn¹. Rapporten «Sosial ulikhet i helse» bekrefter også denne tendensen: «Forskning viser at kroniske plager, hvorav astma, eksem og allergi er de vanligste, er mer utbredt blant barn av foreldre med lavere sosioøkonomisk status enn blant barn med foreldre med høyere sosioøkonomisk status, uavhengig av om dette ble målt ved hjelp av inntekt, utdanning eller yrkesklasse»².

Dessverre finnes det ikke en enkelt løsning på dette problemet. For å få bukt på denne utfordringen må det gjøres en samlet innsats med helsefremmende og forbyggende tiltak på flere områder. Det er likevel noen konkrete, sosiale og økonomiske utjevnerende tiltak som vil være særlig relevante for å forebygge disse helseutfordringene på astma- og allergifeltet.

Lavinntektsfamilier har statistisk sett høyere BMI enn familier med høyere inntekt. Dette bidrar også til å skape økte helseforskjeller i astma- og allergifeltet, ettersom barn som er overvektige har en forhøyet risiko for å utvikle astma. Man vet også at astmatikere som sliter med fedme, har redusert lungekapasitet, økte helseplager og større behov for medisiner enn normalvektige. Dersom vi ønsker å utjevne de sosiale helseforskjellene vi ser blant barn med astma, er det nødvendig å se overvekt og astma i sammenheng. Politiske tiltak som sikrer tilrettelegging av fysisk aktivitet for alle barn, uavhengig av familieøkonomi og bosted, vil være viktige i arbeidet for en bedre folkehelse.

NAAF ønsker også å trekke frem den viktige rollen helsestasjoner og skolehelsetjenesten utgjør i dag. Helsestasjoner og skolehelsetjenesten er den arenaen der *alle* norske barn i fellesskap er innom regelmessig i oppveksten. De fleste barn – som er friske eller tilsynelatende friske – er sjelden innom fastlegen, og dermed blir kontrollene hos helsesykepleier et viktig sted for å oppdage og forebygge helseutfordringer. Ved å styrke kompetansen og ressursene ved helsestasjoner og skolehelsetjenesten vil man kunne hjelpe foreldre og barn – uansett sosioøkonomisk situasjon – i et forebyggende perspektiv.

NAAF foreslår følgende tiltak til folkehelsemeldingen:

- Etablere en nasjonal ordning for aktivitetskort for barn og unge, med mål om å tilgjengeliggjøre fysisk aktivitet for alle barn og unge.
- Styrke helsestasjonene og skolehelsetjenesten, i tråd med Hurdalsplattformen.

¹ Helsedirektoratet (2022). Folkehelse i et livsløpsperspektiv - Helsedirektoratets innspill til ny folkehelsemelding, s. 19.

² Dahl, E., Bergsli, H., van der Wel, K.A. (2014). Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt». Høgskolen i Oslo og Akershus, s. 88.

Forebygging og reduksjon av astma og allergi i samfunnet

Den økende trenden av astma og allergi har blitt et folkehelseproblem. For å snu trenden lanserte Helsedirektoratet i 2014 handlingsprogrammet “Allergifrisk 2015 – 2024”, med mål om å redusere forekomst og sykkelighet av astma, allergi og overfølsomhetsreaksjoner. Denne handlingsplanen er ikke bare viktig for å øke livskvaliteten til enkeltindivider, men vil – om målene blir nådd – også ha store positive ringvirkninger til samfunnet for øvrig. I dag medfører sykdommer som astma, allergi og andre overfølsomhetssykdommer enorme kostnader for samfunnet, estimert til 10 milliarder kroner årlig. Ved å gjennomføre målrettede strategier og investere i nødvendige midler, vil man på sikt gjøre store besparelser innenfor helse- og velferdssektoren.

Estimert årlig innsparing ved redusert forekomst av allergiske sykdommer er beregnet slik, hvor redusert forekomst er angitt i prosent:

2% = 140 mill. nok

5 % = 350 mill. nok

10 % = 700 mill. nok

20 % = 1.4 mrd. nok (tilsvarer det overordnede målet i handlingsprogrammet)

Handlingsplanen er inspirert fra Finland, som har gjennomført et tiårig nasjonalt program for astma (1994 – 2004) og et tilsvarende program for allergi (2008 – 2018). Finlands nasjonale astma- og allergiprogram har vært en stor suksess og har bidratt til å bryte trenden med en stadig mer allergisk befolkning og redusert belastningen for astmatikere. Samtidig har diagnostikken bedret seg, og behandlingstilbudet har sørget for at pasienter med alvorlige allergier får rask og effektiv behandling. I det norske handlingsprogrammet trekkes særlig nettverksarbeid, styrket forskning og det å fullføre etableringen av regionale astma-, allergi- og overfølsomhetssentre (RAAO-sentre) som de viktigste tiltakene. For å redusere den økende trenden av astma og allergi i befolkningen er det helt essensielt at handlingsplanen ikke går i glemmeboka.

NAAF foreslår følgende tiltak til folkehelsemeldingen:

- Avsette midler og iverksette tiltakene som trengs for å nå målene i handlingsplanen “Allergifrisk 2015 – 2024”, samt sørge for at handlingsplanen ikke blir glemt i folkehelsearbeidet.

Likeverdige helsetjenester i hele landet

Et tema NAAF særlig ønsker å trekke frem i arbeidet mot ny folkehelsemelding, er utfordringer knyttet til hvordan utrednings- og behandlingstilbudet varierer avhengig av pasientens bosted. Dette er særlig relevant for våre pasientgrupper, som i dag henvises til de tidligere nevnte RAAO-sentrene i landet.

I dag er det etablert ett slikt regionalt senter i hvert av de fire regionale helseforetakene, men med høyst ulikt omfang, i blant annet tilbud til pasientene. Disse sentrene skal stå for veiledning og kompetanseoverføring til primærhelsetjenesten, utrede og behandle vanskelige sammensatte sykdomsforløp og lede forskning på området. Sentrene er et viktig sentrum for å bedre diagnostikken i helsetjenesten og øke kunnskapsgrunnlaget i befolkningen. Dette er helt essensielt i arbeidet for å blant annet forebygge forverring av astma og utvikling av KOLS. NAAF mener derfor at midlene til RAAO-sentrene bør økes, slik at astma-, allergi- og overfølsomhetspasienter kan få et likt tilbud over hele landet, samt nå de samfunnsmålene sentrene er satt til å nå.

Videre er det også utfordringer tilknyttet kompetansemangel i sektoren. Antallet pasienter med allergologiske utfordringer er betydelig høyere enn antallet spesialister i Norge. Siden 2017 har det kun blitt godkjent ti nye spesialister innen fagfeltet allergologi. Dette ser vi på med bekymring, da den allergiske byrden i befolkningen er økende, og det later ikke til at vi er på vei til å nå målet om å snu denne trenden. Vi ser at særlig pollenallergi påvirker i stor grad den delen av befolkningen som er i arbeid og utdanning, og er dermed et stort samfunnsøkonomisk problem som må adresseres og forebygges. Dersom man ønsker å gjøre en satsning innen fagfeltet og bedre folkehelsen på området, må man løse utfordringen knyttet til mangelen på spesialister.

NAAF foreslår følgende tiltak til folkehelsemeldingen:

- Videreutvikle og styrke posisjonen til de regionale sentrene for astma, allergi og overfølsomhet (RAAO), for å fremme et helhetlig, landsdekkende og likt tilbud.
- Satse på utdanning av spesialister innenfor fagfeltet allergologi.

En restriktiv tobakkspolitikk

Tobakk og røyking har en lang rekke alvorlige, skadelige effekter på kroppen. Tall viser at om lag 6 000 mennesker dør på grunn av røyking årlig i Norge. Takket være en streng tobakkslovgivning har dagligrøyking i befolkningen vist en jevn nedgang over de siste tiårene, men i dag er det fremdeles 9 prosent av befolkningen som røyker. Det bør være et hovedmål for den nye tobakkstrategien å innføre tiltak som bidrar til at færre utsettes for passiv røyking, og forhindre nyrekruttering.

Det er i dag godt dokumentert at røyking kan kobles til flere kreft- og lungesykdommer, som lungekreft, KOLS og astma. Røyking har ikke bare negative utslag på den som røyker, men også de rundt. Alle som over tid blir utsatt for passiv røyking, har økt risiko for de samme sykdommene som den som røyker, her er særlig barn en sårbar gruppe. NAAF mener derfor at det bør være forbudt å røyke der barn ferdes, som på lekeplasser og idrettsarenaer.

NAAF er videre bekymret for markedsføring og tilgjengeliggjøring av e-sigaretter. Til tross for at forskning så langt tyder på at helserisikoen ved bruk av e-sigaretter er lavere enn ved vanlig røyking, er NAAF bekymret for at e-sigaretter vil føre til rekruttering til andre nikotinprodukter, når man åpner opp for å lovliggjøre salg av e-sigaretter med nikotin i Norge.

Norge har kommet langt i arbeidet med å forebygge nikotinavhengighet. For å nå målet om at Norge skal bli et tobakksfritt samfunn, må det imidlertid innføres strengere restriksjoner på de tobakksproduktene som i dag eksisterer på det norske markedet.

NAAF foreslår følgende tiltak til folkehelsemeldingen:

- Opprettholde høye avgifter på tobakksprodukter, påbudet om standardiserte pakninger for tobakk, samt forbudet mot reklame for tobakk.
- Føre en svært restriktiv politikk knyttet til e-sigaretter, som bør benyttes utelukkende som et hjelpemiddel ved røykeavvenning.
- Styrke tobakkskadeloven ved å innføre røykeforbud på offentlige møtesteder og steder der barn ferdes, som uteserveringer, holdeplasser, lekeplasser og idrettsarenaer.

Barn og unges fysiske innemiljø

Antallet barn som utvikler astma, allergi eller andre overfølsomhetsplager øker. Det er tydelig at inneklimaet barna er i – enten hjemme, på skolen eller i barnehagen – er en årsak til denne utviklingen. Det er godt dokumentert at dårlig inneklima er koblet til uønskede helseeffekter som luftveisinfeksjoner, forverring av astma og allergi, hodepine, unormal tretthet, tørre og irriterte slimhinner i øyne, nese og hals. Dette bidrar til økt sykefravær, reduserte skoleprestasjoner og redusert trivsel. Ved dårlig inneklima vil ikke økt medisinerings være en kur. Den eneste måten å bli bedre på, er å gjennomføre inneklimatiltak.

Mange elever og ansatte opplever at inneklimaet i eldre og nye skolebygg ikke er tilfredsstillende. En undersøkelse fra Arbeidstilsynet om inneklima i skolen fra 2010 viser at rundt 20 prosent av alle ansatte i skolen opplever tretthet, føler seg tunge i hodet eller har hodepine hver uke. NAAF mener det er bekymringsfullt at mange skoler og barnehager ikke etterlever gjeldende lover og forskrifter, eller har tilfredsstillende tiltak tilknyttet inneklima. Vi har erfaringer som viser at bedre inneklima i skoler og barnehager ofte kan oppnås uten å bygge nye bygninger eller med store økonomiske investeringer.

NAAF har gjennomført flere forskningsprosjekt i samarbeid med NTNU, SINTEF, Byggforsk og NILU, der det er oppnådd flere gode resultater når skolens ansatte og brukere inviteres med. Ressursene for bedre inneklima finnes allerede. Disse må imidlertid bli en del av det daglige arbeidet. Det er nødvendig å øke kompetansen om inneklima, og hvordan det kan bedres, blant skolens ansatte og støtteapparat.

NAAF foreslår derfor en kompetansehevingsmodell rettet mot ledere, ansatte i skoler, byggforvaltere og støtteapparatet slik at kommunene kan få økt inneklima- og HMS-kompetanse. Målet er å engasjere eksisterende, lokale og tverrfaglige ressurser, gjennomføre enkle tiltak med stor effekt og gi skolene tips til hvordan de kan innarbeide tiltakene i sine interne HMS-rutiner. Dette vil kunne gi betydelig bedre fysisk læringsmiljø for alle elever og ansatte. Prosjekterfaringer viser at prosessen også bidrar til økt nærvær og bedre psykososialt miljø, fordi de ansatte trekkes aktivt med og opplever tiltakene som betydningsfulle. Et slikt prosjekt kan gjennomføres via digitale læringsplattformer for å oppnå kunnskapsheving i hele landet.

Et annet problem er utleieboliger med dårlig inneklima. NAAF får henvendelser fra oppgitte familier og enkeltpersoner som har blitt syke av å leie leilighet eller bolig med fukt og muggsopp. I dagens regelverk er det tydelig at utleieboliger med fuktskader ikke kan leies ut, men likevel skjer det stadig. Dårlig praktisering av regelverket går utover familier og barn, som blir syke på grunn av bosituasjonen sin. Det har vært flere tilfeller der utleier utnytter folk i en sårbar situasjon for egen vinning. Derfor må det iverksettes tiltak for å gjøre regelverket kjent for både utleier og leietaker, slik at det forstås og praktiseres riktig.

Barn er i stadig utvikling, og de yngste er følsomme for påvirkning fra skadelige kjemikalier som fordampere, lekker ut eller binder seg til støv og forurensner inneluften. I dag vet vi lite om de langsiktige konsekvensene av dette. NAAFs løsning er å velge overflatebehandling og innredninger som hindrer eksponering av slike kjemikalier ved vedlikehold, oppussing og innredning av barnehager og skoler.

NAAF foreslår følgende tiltak til folkehelsemeldingen:

- Å innføre en femårig kompetansehevingsmodell for å bedre inneklimaet i skoler og barnehager.
- Tilgjengeliggjøre informasjon og utarbeide verktøy tilknyttet inneklima i hjemmet, slik at beboere, og særlig leietakere, får muligheten til å bedre egen bosituasjon og ta kunnskapsbaserte bovalg.
- Bedre offentlige innkjøps- og driftsrutiner med mål om å ytterligere begrense helseskadelige kjemikalier i offentlige bygg, spesielt skoler og barnehager.

Renere luft i de store norske byene

Luftforurensning er dårlig for folk, dyr og klima. Til tross for at det er bred politisk enighet om at man må redusere luftforurensningsnivået i Norge, har nivået vært stabilt over lang tid.

Luftforurensning gir flere negative helseeffekter. Personer med lungesykdommer, som astma, risikerer å forverre tilstanden sin om de bor i og puster forurenset luft. Studier viser at en tredjedel av astma hos barn i Europa er forårsaket av dårlig luftkvalitet. Dette bidrar til mer sykdom og økte helsekostnader for det offentlige. Renere luft vil ikke bare redde liv, men bedre livskvaliteten og redusere kostnadene.

Helsemessig er svevestøv og nitrogenoksid (NO_x) fra veitrafikken de mest fremtredende luftforurensningsproblemene i Norge. Forurensningen kommer i all hovedsak fra veitrafikken, både med veistøv fra dekk- og asfaltslitasje og utslipp av eksos, men også fra vedfyring. Derfor bør det være en viktig politisk prioritering å redusere luftforurensningen fra veitrafikken. Det er viktig å huske på at det ikke holder med ett tiltak, om man ønsker å redusere forurensning på lang sikt. I det politiske arbeidet for renere luft må det jobbes for at flere tiltak skal virke sammen.

NAAF foreslår følgende tiltak til folkehelsemeldingen:

- Det innføres en tiltakspakke for bedre byluft i de største norske byene, som forplikter kommunene til handling. For å redusere luftforurensningen holder det ikke med ett tiltak, man må heller se flere tiltak i samspill. En tiltakspakke bør blant annet inneholde tiltak for å bygge ut og øke bruken av kollektivtransport, tog, sykkel og gange, samt tiltak som fortsatt oppfordrer til utvidelse av el-bilparken i Norge.